

УДК 17

ЕТИЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Коломієць А.Є.

Київський національний університет ім Т. Шевченка, Україна, Київ

В статті проаналізовано вплив західної політики на відновлення ідеалів демократії після Другої світової війни. В наслідок теоретичного аналізу вставленні чинники впливу на політичну етику Америки та Європи. В середині ХХ століття теоретики почали формувати етику державного службовця, яка лягла в основу сучасних моделей. Процеси децентралізації, інтеграції та глобалізації суттєво змінили значення політичної відповідальності та її суб'єкта. Дослідивши ці аспекти були сформуванні основні проблеми сучасної політичної етики та пропозиції їх вирішення.

Ключові слова: політична відповідальність, демократичні цінності, етика державного службовця, політичний скандал, моральні дилеми, глобалізація, інтеграція, децентралізація.

Коломиец А.Е. Этизация политической деятельности второй половины XX века - начала XXI века / аспирант философского факультета, Киевского национального университета им Т. Шевченко, Украина, Киев

В статье проанализировано влияние западной политики на восстановление идеалов демократии после Второй мировой войны. В результате теоретического анализа установлены факторы влияния на политическую этику Америки и Европы. В середине XX века теоретики начали формировать этику государственного служащего, которая легла в основу современных моделей. Процессы

децентрализації, інтеграції і глобалізації суттєво змінили значення політичної відповідальності і її суб'єкта. Ислюдовав ці аспекти були сформовані основні проблеми сучасної політичної етики і пропозиції їх рішення.

Ключевые слова: політична відповідальність, демократичні цінності, етика державного служачого, політичний скандал, моральні дилемми, глобалізація, інтеграція, децентралізація.

Kolomiets A.E. Implementation of ethics in politics of second half of the XX century - beginning of the XXI century / Taras Shevchenko National University, Ukraine, Kyiv

The article analyzes the influence of Western policy on the restore process of ideals of democracy after World War II. As a result of theoretical analysis were inserted factors of influence on political ethics America and Europe. In the mid-twentieth century theorists began to form ethics of civil servants, which formed the basis of modern models. The process of decentralization, integration and globalization have dramatically changed the meaning of political responsibility and its subject. Examining these aspects there were formed the main problems of modern political ethics and were offered their solutions.

Keywords: political responsibility, democratic values, ethics, civil servant, political scandal, moral dilemma, globalization, integration, decentralization.

Вступ. Постановка проблеми. Актуальність проблеми пов'язана з основними завданнями сучасної політики забезпечити взаємодію між політичними структурами та громадянами. Для забезпечення демократичної, справедливої та відповідальної політичної діяльності виникла потреба в етизації політичної сфери. Саме тому, важливо дослідити процеси розвитку ідеї моральної відповідальності в

політичній діяльності та етичну складову в процесах прийняття політичних рішень з другої половини ХХ століття до сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В рамках сучасної теорії проблема політичної етики після Другої світової війни розглядається такими зарубіжними авторами як Л. Гавзроп, Ф. Мошер, Д. Ф. Томпсон, В. Вілсон та інші. В вітчизняній літературі ця проблема була розроблена в більшій мірі в контексті аналізу політичної діяльності окремих політичних діячів, такими авторами як В.Д Єжов, І. Кресіна, С. В. Балан.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дивлячись на велику кількість досліджень, ми бачимо, що жодне з них не дає вичерпного аналізу процесу етизації політичної діяльності та її вплив на західну політику.

Мета статті полягає у дослідженні процесу етизації політичної діяльності з другої половини ХХ століття до сьогодні та поясненні потреби розвитку цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Після другої світової війни значення, ставлення та місія політики докорінно змінюється. Друга світова війна, це війна не боїв та революцій, а постійна деградація та руйнація. Моральне спустошення, відсутність ціннісного імперативу, тотальне розчарування та безнадія - характеризують стан після воєнної Європи. Наслідки Другої світової війни вимірюються скоріше за все, не індустріальним прибутком та втратами, а реальним знищенням середовища та суспільства. Майже два мільйонів солдат та мирних жителів загинули в ці жакливі роки. Після цієї всесвітньої трагедії настав час довгої реконструкції та реформації. Вплив на формування "нової політики" мали: геополітичні зміни, економічна криза, зміна ціннісних орієнтирів, тощо. Все ці чинники сприяли змінам в політичній

етиці того часу, та викрили суттєві моральні проблеми, які не були очевидними.

Першим кроком в політичних змінах в 1945 році був післявоєнний поділ території Німеччини, відновлення політичних цінностей та формування нових урядів і систем правління в 1945-1970 роках. Основним завданнями вільної Європи було відновлення значення демократичних свобод, вдосконалення юридичних прав та обов'язків громадян та політиків.

Велику роль в юридичній та політичній сферах цього періоду зіграв Нюрнберзький процес, міжнародний воєнний трибунал, який осудив нациських лідерів за скоєння "злочину проти миру" та ведення агресивної війни, що порушила закріпленні міжнародні домовленості та обов'язки. Саме цей процес став основою для формування міжнародного кримінального права та принципів міжнародної політичної етики. Цей суд став першим прецедентом колективної відповідальності нації та поклав основи формування принципів моральної та юридичної відповідальності в політичній діяльності.

Другим кроком відновлення стала економічна та політична стабілізація країн Європи. Розвиток промисловості в країнах РФН та Італії призвів до формування нових технологій та професійних галузей, що суттєво вплинуло на всі країни західної Європи. Ці зміни були можливі завдяки фінансовій підтримці з боку Америки. План Маршалла став прикладом економічної дипломатії та першим кроком побудови міжнародної політики між США та післявоєнною Європою. Отже, цілі, поставлені Америкою, були досягненні. Відбулося підвищення продуктивності, розвиток міжнародної торгівлі та міжнародної політики. Така націленість на співпрацю між країнами за для економічної вигоди сформувала новий ідеал політичного лідера та нові сфери впливу.

Якщо розглядати політичну етику XIX- початку XX століття, то політик чи державний діяч розглядався лише в контексті професійної етики, основними критеріями якої, були корпоративні обов'язки та відповідальність і привілеї службових інтересів над власними. Наприклад, в 1887 в есе Вудро Вільсона основними етичними цінностями державного службовця були: отримати призначення та просування по службі на основі конкурсних іспитів. Він наголошував на адміністративному, об'єктивному застосуванні закону і суворому дотриманню ієрархічної структури команд в процесі прийняття рішень [7, С.197-222].

Після війни політика стала окремою етичною сферою з морально-етичним комплексом. Державні рішення отримали високий етичний зміст, у зв'язку з тим, що вибір доступний для більшості політиків майже ніколи не буває чорним або білим. Індивідуальна етика більше не була адекватною опорою для громадських рішень. Як зазначає Мошер, політик є кращим захисником суспільної етики, коли процеси є відкритими і прозорими. Він також наголосив на важливості освіти, для забезпечення гідних і компетентних державних службовців [4].

Саме на принципах нової політичної етики починає будуватись політична діяльність післявоєнних лідерів. Для розуміння того яким став новий політик і яке значення має відповідальність в його діяльності, необхідно розглянути погляди на етику автора «німецького економічного дива» та прабатька Європейського Союзу, канслера ФРН - Конраду Аденауеру.

Після Другої світової війни на окупованій Америкою, Британією і Францією території Німеччини були утворені 11 західнонімецьких земель, які об'єднали в Федеративну Республіку Німеччина. Для відновлення країни після нациської ідеології, західні союзники вирішили провести активну компанію з поширення демократичних ідеалів та

впровадження їх цінностей. Саме в цей час і починається розквіт кар'єри Конрада Аденауера.

У 1945 році К. Аденауер повернувся до виконання обов'язків бургомистра Кельна. Та вже у 1948 році у Бонні була утворена Парламентська рада, президентом якої став Аденауер, як голова Християнсько-демократичного союзу (ХДС). У програмних цілях Аденауера важливе місце займали християнська етика як основа суспільного устрою, відмова держави від панування над індивідом, надання шансу для прояву ініціативи кожному в будь-якій області життя. Аденауер вважав, що в засадженні політичної і економічної влади в руках держави небезпечно для індивідуальної свободи. Його політичною метою було мати представництво в усіх прошарках суспільства, об'єднати протестантів і католиків, як людей, що тягнуться до цінностей ідейного консерватизму.

В подальшому, головною метою його кар'єри стали господарський розвиток ФРН, примирення з західними країнами та інтеграція. Ідеї загальноєвропейської інтеграції, на думку Аденауера, мали не тільки політичний, економічний, але і духовний аспект. Саме у зв'язку з цим він активно займався міжнародною політикою та став засновником першого європейського об'єднання (Європейське об'єднання вугілля і сталі), яке лягло в основу ідеї та конструкції Європейського Союзу. В день примирення двох споконвічних ворогів Франції і Німеччини, він зазначив: «Не забувайте, що я - єдиний німецький канцлер, який перед усе ставить єдність Європи, а вже потім своєї власної держави. Я готовий пожертвувати німецьким возз'єднанням, якщо ми створимо і увійдемо в сильний західний табір. У взаєморозумінні між Німеччиною і Францією знаходиться європейське майбутнє» [1].

Конрад Аденауер часто говорив про політичні цінності та про тягар політичного лідера. Про свою відповідальність Він казав так: «Той, хто

несе більшу політичну відповідальність, повинен мати гарячим серцем, але зберігати холодну голову. Якщо він не має в своєму розпорядженні такої голови і не обдумує все холодно і спокійно, гаряче серце приведе його до помилок» [1]. Саме таким і був канцлер ФРН, розсудливим та спокійним. Від свого уряду він вимагав саме таких якостей. Уряд повинен ставитись з повагою та терпляче до інших, враховувати думку кожного громадянина. У такому випадку і до тебе будуть ставитися належним чином. Саме так Аденауер формував нову етику державного службовця в демократичній Німеччині.

Великий вплив канцлер мав на відновлення стосунків Німеччини та єврейської спільноти.

1951 році канцлер Аденауер виступив з промовою про відповідальність Німеччини «за моральне і матеріальне відшкодування нацистських злочинів проти євреїв». Канцлер особливо підкреслив, що уряд ФРН спільно з представниками світового єврейства всіляко сприятиме розвитку країни Ізраїль та допомагати сім'ям євреїв постраждавшим під час Другої світової війни. Аденауер багато в чому сприяв усвідомленню німецьким народом почуття провини за скоєні нацистами злочини, чим визначив місце Німеччини на політичній арені. Діяльність Конрада Аденауер мала величезний вплив на розвиток західного світу і політики в цілому.

У 70х роках почався новий етап політичної етики який радикально відрізнявся від попереднього. Новий етап починається з прийняття того, що дихотомія політик/державний службовець суперечить реальності і досвіду. Державне управління потребувало змін та реформацій. Суспільство вимагало більшої демократії та індивідуалізму в рамках адміністративної гілки влади. Нова етика закликає державних службовців і громадян відстоювати свої особисті цінності в суспільному житті. На відміну від етичної філософії

післявоєнного періоду, нова політична етика закликає державних службовців використовувати свій індивідуальний етичний кодекс та закон в своєму професійному середовищі. Самореалізація для державних службовців стала важливим елементом кар'єрного зростання [3, С. 189]. Нажаль, така модель не була дієвою. Криза нової політичної етики яскраво простежується в американській політиці, а саме на прикладі політичного скандалу «Уотергейт».

Скандал «Уотергейт» увійшов в історію як найяскравіший випадок порушення демократичних цінностей відкритості політики та як наслідок, став прецедентом який доводить важливість політичної відповідальності.

У 1972 перед президентськими виборами в штабі кандидата від Демократичної партії Джорджа Макговерна, були затримані 5 осіб, які займалися налаштуванням підслуховуючих апаратів і за деякими даними, фотографували внутрішні документи штабу демократів. Все це відбувалось у готелі «Уотергейт», звідки і пішла назва скандалу. Річард Ніксон довгий час користуючись своїми повноваженнями (в той час він був вже обраний на другий термін) відмовлявся надати плівки з записом його розмов з помічником. Ніксон щосили захищав стрічки протягом літа і осені 1973 року. Його адвокати стверджували, що привілей виконавчої влади президента дозволила йому тримати стрічки у себе. Під впливом суспільного тиску, Р. Ніксон все ж таки був змушений взяти на себе моральну відповідальність та піти у відставку. Юридично він так і не був притягнутий до відповідальності. Це був єдиний випадок в історії США, коли президент достроково припинив виконання своїх обов'язків.

Проаналізувавши наслідки індивідуалістичної етики 70х років, в науковій думці наступного десятиліття було сформовано підхід нової політичної етики, який повністю відійшов від запропонованої раніше

моделі. Вчені школи нового державного управління вважали, що політичний лідер представляє головну загрозу для моральності всього уряду. В 80-90х роках вищі державні службовці, які були більш обізнані про питання державної політики та мали в своїх руках всю владу були основною опорою громадян та мали виконувати роль політично-відповідального суб'єкта, але на практиці вони скоріше розчаровували довіру громадян, чим підривали авторитет влади. Щоб зменшити кількість обов'язків та рівень відповідальності політичних лідерів, вчені наголошували на потребі створення проміжних ланок управління, ближчих до народу, за рахунок децентралізації та максимально можливої участі громадськості в процесах прийняття урядових рішень. Ці реформи мали за мету послабити політичний контроль над адміністративною гілкою влади. До деякої міри, кожен з цих актів передбачав більшу довіру до етичного судження окремих державних службовців, ніж до обраного глави виконавчої та законодавчої влади.

Практично, життєздатний кодекс політичної етики повинен включати в себе організаційну відповідальність. Як і результат, так і процеси повинні піддаватися етичній експертизі. Проте, до кінця епохи реконструкції, уряд розглядався як найнижчий рівень поваги в двадцятому столітті. Пітер Друкер назвав це банкрутство бюрократичного уряду і суспільна довіра до влади досягла рекордно низького рівня [5, С. 11].

Така зміна політичної сфери мала великий вплив на політику сьогодення, а саме на процес прийняття рішень і сприйняття їх результатів.

Сучасний стан політичної етики набагато відрізняється від попередніх етапів свого становлення. Політичні процеси все більше виходять на міжнародний рівень. У зв'язку з цим проблема відповідальності стає багато комплексною. Сьогодні, політично

відповідальними суб'єктами в демократичній державі є громадянин, державний службовець, політичний лідер.

Аналіз моральної відповідальності в політичній діяльності дозволяє визначити рад змін, а саме розвиток міжнародного сектору політики, інтеграція та глобалізація, інформаційна криза, перетин політики та публічної сфери, екологічні проблеми, боротьба проти корупції та міжнародні війни - розширюють сфери впливу політичного діяча. Сьогодні політична етика, це постійна боротьба цінностей. Політик, постає перед дилемою, мусить весь час обирати між двома рівносильним цінностями: солідарність чи відповідальність, свобода чи ефективність, толерантність чи обов'язок. Неможливо заперечувати існування такої дихотомії в критичних ситуаціях потреби прийняття політичних рішень, але постає питання як саме можливо вирішити цю проблему. Політичний лідер, беручи на себе відповідальність, розуміє можливі наслідки, які буде мати його рішення. Осуд суспільства та провина за невірне прийняте рішення лягає тягарем на його плечі політика. Така ситуація в XXI столітті не є винятком, а скоріш характеризує повсякденність. В порівнянні з XX століттям збільшилась швидкість політичних процесів та розвиток країн. Політичний лідер сьогодні має приймати політично важливі рішення в 10 разів швидше та частіше ніж політик раніше. Політичні рішення нерідко затиснуті між ефективністю (швидкий процес під вольовим керівництвом) і законністю (тривалий процес консультацій і переговорів). Особи, які приймають рішення в сучасній політиці, розуміють, що у випадку невдачі будуть звинувачені та муситимуть нести відповідальність як політичні суб'єкти.

За для послаблення такого тягаря відповідальності процеси децентралізації, початі ще у 80х роках, посилюються. Більше відповідальності накладається на локальні управління, що надає їм так

само і більше свободи. Потреба такої зміни центру політики яскраво простежується в американській політичній етиці. Наприклад, Луїз Гавзроп стверджував, що є потреба розробити професійний етос, що спеціалізується на обслуговуванні окремих громадян. У цю нову епоху, політична етика визначається як вміння діяти відповідально по відношенню до своїх співгромадян і суспільства в цілому. Державні службовці мусять перевести свою політичну діяльність в етичну сферу і діяти для і серед громадян. Моральна відповідальність стає включеною в безперервний і інтерактивний процес відносин між державними службовцями і громадянами і серед самих громадян. Цей інтерактивний процес призводить до руху процес відкритої оцінки намірів, дій і сприйняття обох сторін. Такий процес зв'язує громадянина та адміністратора разом і налагоджує зв'язок між ними, за допомогою цього спільноти створюється, функціонують і підтримуються. Формується поле довіри. «Формуючи тріаду віри, довіри і лояльності, державні службовці виступають як найважливіші детермінанти розвитку духу держави» [2, С. 214]. Такі умови сприяють побудові етичного режиму.

В сучасній політиці також виникає ряд проблем та пропозицій їх вирішення пов'язане з процесами глобалізації та інтеграції. Зміна клімату демонструють, що жоден регіон світу не може вплинути на благоустрій інших країв в повній мірі. Лише спільна відповідальність за майбутнє світу може допомогти у вирішенні цієї проблеми. Незворотність таких процесів, як танення крижаних айсбергів вимагає термінового колективного рішення і їх реалізації на рівні міжнародної політики. В той же час, подолання промислового забруднення, викидів CO₂ і виснаження біорізноманіття викликані не однією країною залежить від індивідуальної поведінки кожного жителя Землі. У той же час, відповідальність несуть конкретні фізичні особи, місцеві та

національні управління, а також міжнародні політичні організації. Вперше в історії людства, політична відповідальність і підзвітність повинна включати майбутніх громадян і платників податків, а також людей за межами суверенітету країни. Існує тільки одна Земля, і разом ми відповідальні за те, що ми робимо з нею.

Так само на міжнародній політичній арені вирішуються спільні економічні проблеми. Фінансова та економічна криза, що вибухнула в 2008 році почалася з без відповідальної політики однієї країни. Корінь кризи віднаходять в ризикованій реформі в політиці, спрямованій на полегшення доступу до житла для сімей з низьким рівнем доходу в США. Результати були катастрофічними для багатьох сімей з низькими доходами, які втратили свої будинки та для світової економіки в цілому. Політики, отримували вигоду від їх рішень а як наслідок ніхто з них не був здатний прийняти на себе провину і взяти на себе відповідальність.

Висновок: Політика після закінчення Другої світової війни і до сьогодні є сферою невизначеності. Беручи до уваги інтенсивне відродження етики в прикладній сфері, яке спостерігається в таких областях, як охорона здоров'я та медицина, економіки і корпоративна відповідальності бізнесу, охорони навколишнього середовища та технології, політична сфері залишається в значній мірі недоторканою. Політики незацікавлені в обговоренні цих проблем. Хоча дилеми виникають постійно та потребують пояснення та вирішення. Політичні рішення та дії можуть привести до несподіваних або несприятливих наслідків. Ми сподіваємось, що лідер продумував всі варіанти що очікують нас після прийняття рішення, і готовий відповідати за несподівані наслідки. В сучасному світі таких рішень стає все більше і найчастіше вони не мають єдиної правильної відповіді. Моральні дилеми, проблема меншого зла, нові пріоритетні цінності та публічність формують нову політику. Особливо на це впливають глобалізаційні та

інтеграційні процеси. Сьогодні політик відповідає не лише за громадян своєї країни, а й за світові кризи і проблеми в цілому. Саме тому для вирішення цих проблем в політиці мають бути проведені процеси етизації політичної сфери. Мають бути сформовані кодекси етики для державних службовців та міжнародні норми і цінності, які будуть об'єднувати країни на міжнародному рівні. Етика в політиці вимагає регулярної оцінки наслідків, вивчення досвіду, як саме етика працює на практиці і впровадження коригувальних або адаптаційних заходів.

Література:

1. Ежов В.Д. Конрад Аденауэр – немец четырёх эпох. [Електронний ресурс] / В.Д. Ежов // М.: Молодая гвардия – 311 [9] с.: ил. – (Жизнь замечательных людей, выпуск № 828) – Режим доступа к книге: http://royallib.com/book/egov_vsevolod/konrad_adenauer_nemets_chetireh_epoh.htm !
2. Gawthrop Louis C. *Toward an Ethical Convergence of Democratic Theory and Administrative Politics* / in Ralph Clark Chandler, ed., *A Centennial History of the American Administrative State*. // New York: The Free Press – 1987 – pp. 189-216.
3. Marini F. *Toward A New Public Administration* / F. Marini // Scranton, Pa.: Chandler Publishing Company; 1971 – pp. 309-331.
4. Mosher F. *Democracy and the Public Service* / F. Mosher // New York: Oxford University Press; 1968 – p. 251.
5. David Osborne & Ted Gaebler *Reinventing Government* / D. Osborne, T. Gaebler // New York: Plume Books; 1993 – p. 432.
6. Thompson D. *The Possibility of Administrative Ethics* / D. Thompson // in Frederick S. Lane, ed. *Current Issues in Public Administration, Fourth Edition*. New York: St. Martin, 1990 – p. 253-266.
7. Wilson Woodrow. *The Study of Administration* / W. Wilson // *Political Science Quarterly*. June 1887 – p. 197-222.

References:

1. Ezhov V.D. *Konrad Adenauer – nemets cheterioh epokh. [Elektronnyi resurs]* / V.D. Ezhov // M.: Molodaia hvardyia – 311 [9] s.: yl. – (Zhyzn zamechatelnykh liudei, vypusk № 828) – Rezhym dostupu k knyhe: http://royallib.com/book/egov_vsevolod/konrad_adenauer_nemets_chetireh_epoh.htm !
2. Gawthrop Louis C. *Toward an Ethical Convergence of Democratic Theory and Administrative Politics* / in Ralph Clark Chandler, ed., *A Centennial History of the American Administrative State*. // New York: The Free Press – 1987 – pp. 189-216.
3. Marini F. *Toward A New Public Administration* / F. Marini // Scranton, Pa.: Chandler Publishing Company; 1971 – pp. 309-331.
4. Mosher F. *Democracy and the Public Service* / F. Mosher // New York: Oxford University Press; 1968 – p. 251.
5. David Osborne & Ted Gaebler *Reinventing Government* / D. Osborne, T. Gaebler // New York: Plume Books; 1993 – p. 432.
6. Thompson D. *The Possibility of Administrative Ethics* / D. Thompson // in Frederick S. Lane, ed. *Current Issues in Public Administration, Fourth Edition*. New York: St. Martin, 1990 – p. 253-266.
7. Wilson Woodrow. *The Study of Administration* / W. Wilson // *Political Science Quarterly*. June 1887 – p. 197-222.